Aksâm-ı Seb'a (الأقسام السبعة)

Sülâsî fiiller, yapısal özelliklerine göre yedi farklı ad altında kümelenirler. Bu yedi kümenin tümünü ifade etmek için *aksâm-ı seb'a* (yedi grup -fiil-) kavramı kullanılır. Sülâsî fiiller önce yapılarında illetli harf (yani ي - و - ا) bulundurup bulundurmamalarına göre ikiye ayrılır:

1. **Sahîh Fiiller:** Yapısında illetli harf bulundurmayan fiiller.
2. **Mu'tell Fiiller:** Yapısında illetli harf bulunduran fiiller.

I. Sahih Fiiller: Kendi içinde biçimlerine göre üç gruba ayrılır:

Sahîh Fiiller
- Sâlim Fiiller
- Muda"af Fiiller
- Mehmûz Fiiller

1. **Sâlim Fiil:** Yapısında hemze veya şedde bulunmayan sahîh fiillerdir.
   كَتَبَ yazdı/ شَرِبَ içti / جَلَسَ oturdu gibi.
2. **Mudâ"af Fiil:** Yapısında şedde bulunan sahîh fiillerdir.
   مَدَّ uzattı / فَرَّ kaçtı / شَدَّ çekti gibi.
3. **Mehmûz Fiil:** Yapısında hemze bulunan fiillerdir. Hemzenin fiilin başında, ortasında veya sonunda oluşuna göre mehmûz fiiller üçe ayrılır:
   - **Mehmûzu'l-Fâ:** İlk harfi, yani **fâu'l-fi'l**'i hemzeli olan fiillerdir.
     أَكَلَ (*ekele*) yedi / أَمَرَ (*emera*) emretti
   - **Mehmûzu'l 'Ayn:** Orta harfi, yani ikinci harfi, yani **'aynu'l-fi'l**'i hemzeli olan fiillerdir.
     سَأَلَ (*se'ele*) sordu / سَئِمَ (*se'ime*) bıktı
   - **Mehmûzu'l-Lâm:** Son harfi, yani **lâmu'l-fi'l**'i hemzeli olan fiillerdir.
     قَرَأَ (*kara'e*) okudu / بَرَأَ (*bera'e*) yarattı gibi.

II. Mu'tell Fiiller: Yapısında illetli harf bulunan fiillere mu'tell fiiller denir. Mu'tell fiiller dörde ayrılır.

Mu'tell Fiiller
- Misâl Fiiller
- Ecvef Fiiller
- Nâkıs Fiiller
- Lefîf Fiiller

1. **Misal Fiil:** İlk harfi, yani **fâu'l-fi'l**'i illetli olan fiillere misal fiiller denir. Misal fiiller bu illetli harfin vav (و) ya da ye (ي) oluşuna göre ikiye ayrılır:
   - **Misâl-i Vâvî:** İlletli harfi *vâv* olan misâl fiillerdir.
     وَجَدَ (*vecede*) buldu / وَصَلَ (*vasale*) vardı, ulaştı / وَقَفَ (*vakafe*) durdu
   - **Misâl-i Yâ'î:** İlletli harfi *ye* olan misal fiillerdir.
     يَسُرَ (*yesura*) kolaylaştı / يَنَعَ (*yene'a*) olgunlaştı gibi.
2. **Ecvef Fiil:** Orta harfi, yani **'aynu'l-fi'l**'i illetli olan fiillere ecvef fiiller denir. Ecvef fiiller bu illetli harfin *vav* ya da *ye* oluşuna göre ikiye ayrılır. Ortada bulunan ve zorunlu olarak *elif* görünen (nedeni *ecvef* fiiller işlenirken anlatılacaktır) illetli harfin aslı *vâv* ise bu tür fiile ***ecvef-i vâvî***; ortada bulunan ve zorunlu olarak *elif* görünen illetli harfin aslı *ye* ise bu tür fiile ***ecvef-i yâ'î*** adı verilir.
   - **Ecvef-i Vâvî:**
     صَامَ (*sâme*) oruç tuttu / قَامَ (*kâme*) kalktı صَوَمَ = صَامَ قَوَمَ = قَامَ
   - **Ecvef-i Yâ'î:**
     سَالَ (*sâle*) aktı / بَاعَ (*bâ'a*) sattı gibi. سَيَلَ = سَالَ بَيَعَ = بَاعَ

3. **Nâkıs Fiil:** Son harfi, yani **lâmu'l-fi'l**'i illetli olan fiillere nâkıs fiiller denir. Nâkıs fiiller, *elif-i memdûde* veya *elif-i maksûre* olarak görünen bu illetli harfin aslının *vav* ya da *ye* oluşuna göre ikiye ayrılır. Sonda bulunan illetli harfin aslı *vâv* ise ***nâkıs-ı vâvî***, *ye* ise ***nâkıs-ı yâ'î*** adı verilir.
   - **Nâkıs-ı Vâvî:**

     دَعَا (*de'â*) çağırdı
   - **Nâkıs-ı Yâ'î:**

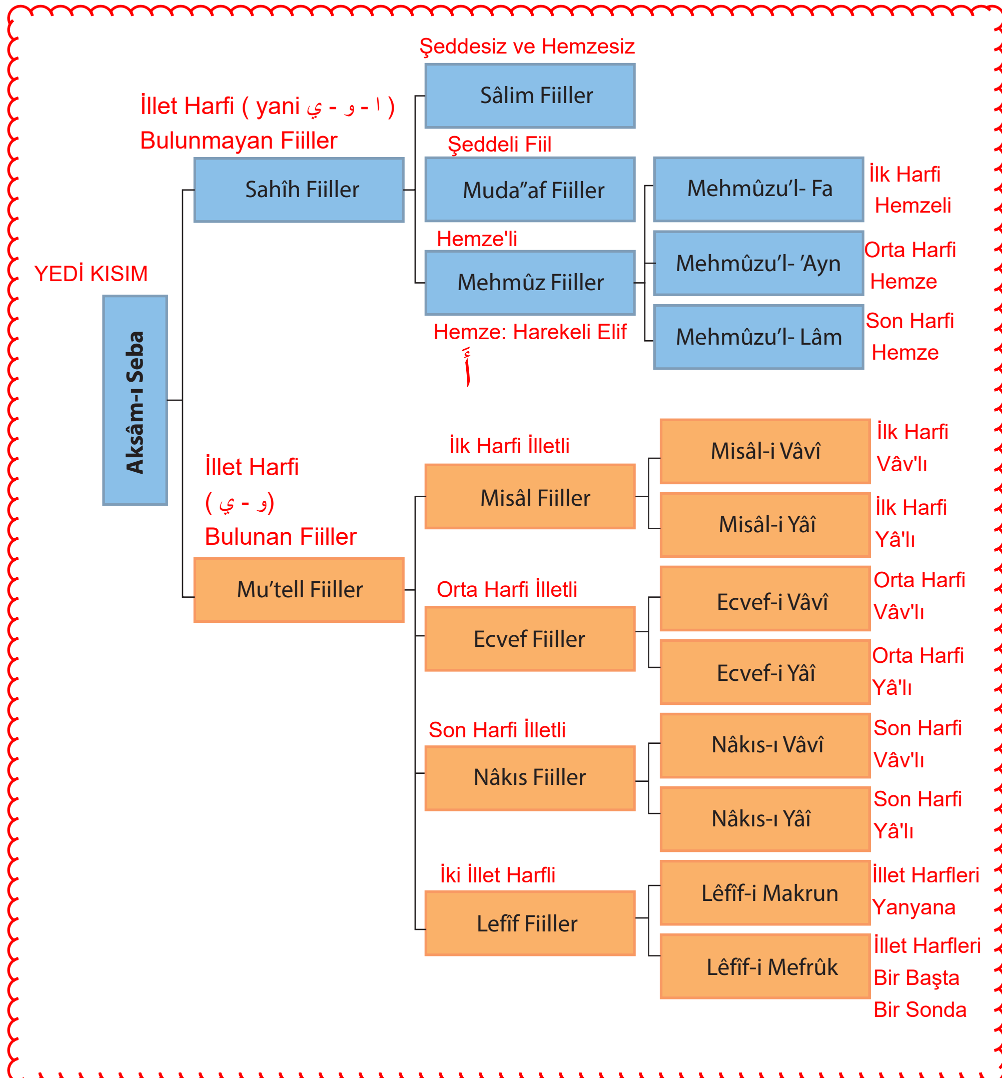
     رَمَى (*remâ*) fırlattı, attı gibi.

4. **Lefîf Fiiller:** Yapısında iki tane illetli harf bulunduran fiillerdir. Lefîf fiiller bu illetli harflerin bulundukları yere göre ikiye ayrılır. İlk ve son harfi illetli ise ***Lefîf Mefrûk***, yani araları açık olan *lefîf*; illetli harfler yan yana ise ***Lefîf Makrûn***, yani bitişik *lefîf* adı verilir.
   - **Lefîf Mefrûk:**

     وَفَى (*vefâ*) vefalı oldu
   - **Lefîf Makrûn:**

     رَوَى (*revâ*) rivayet etti, anlattı gibi.

Sülâsî fiillerin *sahîh* ve *mu'tell* çeşitlerinden oluşan bu yedi türüne birden *aksâm-ı seb'a* (الأقسام السبعة) adı verilir.

SÂLİM MAZİ FİİLİN MÜZARİ YAPILMASI VE ALTI BÂB

كَتَبَ ← يَكْتُبُ

Sahîh Fiiller:

1. **Sâlim Fiil:**

Sâlim fiilin, yapısında hemze ve şedde bulunmayan sahîh fiil olduğunu görmüş ve birinci bölümde bu gruba ait bir fiil olan كَتَبَ fiilinin *mâzî* (di'li geçmiş zaman kipi) çekimini öğrenmiştik. Şimdi ise sâlim bir fiilin muzâri çekimini inceleyeceğiz.

Muzâri kelimesi, Türkçedeki hem geniş zaman, hem de şimdiki zaman kipi yerinde kullanılan bir kavramdır. Bu yapıdaki fiilin hangi zaman kipine ait olduğu, genellikle beraberinde kullanılan zaman zarfları vasıtasıyla anlaşılır.

Mâzî bir sülâsî fiil, başına يـ (ye) harfi getirilerek *muzâri*'ye (geniş zaman veya şimdiki zaman formuna) çevrilir. *Mâzî* fiilin başına gelen bu يَـ (ye) harfine **"muzâraat yâ'sı"** denir.

Arapçada fiillerle ilgili adlandırmalarda (فعل) kelimesinden türetilen kimi kavramları görmüştük. Sadece fiiller için değil, fiilden isim türetmede de (فعل) kelimesi kullanılarak kalıplar (formlar, vezinler) türetilir. Bu sözcüğün harf isimlerinden hareketle bütün sülâsî fiillerin ilk harfine ***fâu'l-fiil***, ikinci (orta) harfine ***'aynu'l-fiil***, son harfine ise ***lâmu'l-fiil*** adı verildiğini bir kez daha hatırlayalım:

فَعَلَ

ل	ع	ف
Lâmu'l-Fiil	'Aynu'l-Fiil	Fâu'l-Fiil

ALTI BÂB (6 KALIP)

Arapçada bütün sülâsî fiillerin mâzî ve muzâri yapıları birlikte incelenip değerlendirildiğinde, bunların mâzî ve muzâri formda altı farklı kalıptan ibaret olduğu görülmüştür. Bu farklılık, aşağıdaki tabloda da açıkça görüleceği üzere, mâzî ve muzâri yapılarda **'aynu'l-fiil'**in harekesinin değişiyor olmasından kaynaklanmaktadır. Gerek baştaki muzâraat harfinin harekesi, gerekse **fâu'l-fiil** ile **lâmu'l-fiil**'lerin harekeleri fiilden fiile herhangi bir değişim göstermez. Aşağıdaki tablo incelendiğinde, 1., 2. ve 3. kalıptaki fiilerde mâzî formlar hep aynıdır. Bütün harfler *fetha* ile harekelidir. Bu üç grup fiil, mâzî yapıları aynı olmakla birlikte, muzâri yapılarında **'aynu'l-fiil'**in harekelerinin *damme, kesra* ve *fetha* olmasıyla ayrışmaktadırlar. 4., 5. ve 6. kalıptaki fiiller hem mâzî hem de muzâri yapılarında **'aynu'l-fiil'**in harekesinin farklılaşmasıyla ayrışmaktadırlar.

Bu kalıplara ilişkin tablo şöyledir:

Muzâri	Mâzî	Kalıp
يَفْعُلُ	فَعَلَ	Birinci kalıp
يَفْعِلُ	فَعَلَ	İkinci kalıp
يَفْعَلُ	فَعَلَ	Üçüncü kalıp
يَفْعَلُ	فَعِلَ	Dördüncü kalıp
يَفْعُلُ	فَعُلَ	Beşinci kalıp
يَفْعِلُ	فَعِلَ	Altıncı kalıp

dikkat

! Bu tabloya göre fiillerin birinci, ikinci ve üçüncü kalıplarının mâzî (geçmiş zaman) formunda her hangi bir değişikliğe uğramadığına dikkat ediniz. Aynı şekilde muzâri formunda da fiilin ilk iki ve son harflerinin harekeleri aynıdır.

! Mâzî ve muzâri fiillerin kalıplara göre harekelerindeki değişikliklerin sadece 'aynu'l-fiil'in harekelerinde olduğuna dikkat ediniz. Değişiklik yapılan 'aynu'l-fiil'in harekeleri kırmızı ile gösterilmiştir.

Bu kalıplar fiillerin okunuş hatalarını önlemek amacıyla sonradan oluşturulmuşlardır. Bu kalıpları kolay ezberlemek açısından orta harflerdeki değişimi bilmemiz yeterli olacaktır. Yani aşağıdaki tablo ile olduğu gibi ezberlememiz de mümkün ve daha kolaydır.

	Muzâri'de 'Aynu'l-Fiil	Mâzî'de 'Aynu'l Fiil	Kalıp
كَتَبَ – يَكْتُبُ	Damme Fethu Dammun	Fetha	1
جَلَسَ – يَجْلِسُ	Kesra Fethu Kesrun	Fetha	2
فَتَحَ – يَفْتَحُ	Fetha Fethetân	Fetha	3
عَلِمَ – يَعْلَمُ	Fetha Kesru Fethun	Kesra	4
حَسُنَ – يَحْسُنُ	Damme Dammu Dammun	Damme	5
حَسِبَ – يَحْسِبُ	Kesra Kesretân	Kesra	6

Kalıpları öğrendikten sonra, sülâsî bir fiilin mâzîsi harekesiz olarak yazılıp kalıbı söylendiğinde, artık o fiilin mâzî ve muzâri formu doğru olarak telaffuz edilebilmelidir.

Birinci kalıptan itibaren **'aynu'l-fiil'**in harekeleri dikkate alınarak oluşturulmuş olan aşağıdaki tekerleme, farklı bir ezberleme metodu olarak işe yarayabilir:
Fetha damme, fetha kesra, fethatân (fethatân: iki fetha, yani fetha fetha),
Kesra fetha, damme damme, kesretân (kesretân: iki kesra, yani kesra kesra).

Öğrenme Çıktısı

2 Arapçadaki sülâsî (üç harften oluşan) fiil türlerini ayırt edebilme

Araştır/ Tekrarla 2

Sülâsi fiillerin mâzi-muzâri formlarını gösteren tabloyu ve örnek fiillerin olduğu tabloyu defterinize yazarak tekrar ediniz.

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'den sahîh ve illetli fiiller bulunuz. Bu fiillerin türlerini tespit etmeye çalışınız.

Anlat/ Paylaş

Arapça öğrenen arkadaşlarınızla, yukarıdaki fiilleri okuyarak kaçıncı kalıp olduğunu birbirinize sorunuz.